

مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با

سازگاری زناشویی در طلاب و دانشجویان

The Comparison and Relationship between Religious Orientation and Practical Commitment to Religious Beliefs with Marital Adjustment in Seminary Scholars and University Students

R. Rasouli, Ph.D. ✉

دکتر رویا رسولی ✉

استادیارگروه روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه الزهراء

S. Soltane gerd faramarz, M.A.

سمیه سلطانی گرد فرامرز

کارشناس ارشد مشاوره

دریافت مقاله: ۸۹/۱۰/۱۳

دریافت نسخه اصلاح شده: ۹۱/۱۱/۱۸

پذیرش مقاله: ۹۱/۱۲/۱

Abstract

Spirituality and faith are powerful aspects of human experience. So, it is important to consider the relation between faith, beliefs, and marriage. The purpose of this study was to compare the relationship between religious orientation and practical commitment to religious beliefs with marital adjustment among seminary scholars and Yazd university students. Research sample consists ۲۰۰ subjects including ۵۰ student couples and ۵۰ couples of seminary scholars collected via available sampling method from Yazd University and seminary scholars. Research instruments included: ۱) Religious Orientation Scale ۲) Test of Practical Commitment to

چکیده:

مذهب و ایمان جنبه‌های مهم تجربه بشری هستند. بنابراین اهمیت دارد که به نقش باورهای مذهبی در زندگی زناشویی پرداخته شود. هدف این مطالعه مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی طلاب و دانشجویان بوده است. طرح این پژوهش علی - مقایسه‌ای بوده و آزمودنی‌ها شامل ۲۰۰ نفر (۵۰ زوج دانشجو و ۵۰ زوج طلبه) بودند که با نمونه‌گیری در دسترس از دانشجویان دانشگاه یزد و مدارس علمیه یزد انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش، مقیاس جهت‌گیری مذهبی بهرامی، پرسشنامه معبد و سازگاری زناشویی (DAS) است.

✉ نویسنده مسئول: تهران، ده ونک، دانشگاه الزهراء، دانشکده

روانشناسی، گروه مشاوره

تلفن: ۰۹۱۲۷۱۷۹۰۷۹

پست الکترونیکی: r_rasooli@yahoo.com

✉ Corresponding author: Dept. Faculty of Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran.

Tel: +۹۸۰۹۱۲۷۱۷۹۰۷۹

Email: r_rasooli@yahoo.com

Religious Beliefs, and ۳) Dyadic Adjustment Scale. Correlation analyses showed that a relationship between religious orientation and marital adjustment. Marital adjustment has positive correlation with religiosity and negatively associated with unconstructed religiosity. Also there was a relationship between practical commitments to religious beliefs with marital adjustment in the groups. Relationship between practical commitments to religious beliefs with marital adjustment was higher than relationship between religious orientation and marital adjustment. the results of independent T-test analysis, showed significant differences between university students and seminary scholars in terms of religious orientation, practical commitment to religious beliefs and marital adjustment. Also, practical commitment to religious beliefs, marital adjustment and religious orientation in seminary scholars were higher than students. Marital adjustment in seminary scholars was higher than students due to marital satisfaction because religious persons have faith beliefs. We conclude that faith beliefs impact marital satisfaction, marital adjustment conflict solving, and forgiveness. Negative beliefs about divorce and the believe that god supports marriage, may explain the relationship between commitment to religious beliefs and marital adjustment.

Keywords: Religious orientation, Practical Commitment to Religious, Marital adjustment, seminary scholars, university students.

داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری همبستگی و t مستقل تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان دادند بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. سازگاری زناشویی با مذهب‌گرایی، همبستگی مثبت و با سازمان‌نیافتگی مذهبی، همبستگی منفی دارد. بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی در هر دو گروه رابطه وجود دارد. همبستگی عمل به باورهای مذهبی با سازگاری زناشویی، بیشتر از همبستگی جهت‌گیری مذهبی با سازگاری زناشویی است. طلاب نسبت به دانشجویان از جهت‌گیری مذهبی، عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی بالاتری برخوردارند و این سازگاری به دلیل داشتن توافق و ابراز محبت بالاتر از گروه دانشجویان نیست بلکه به دلیل رضایتمندی زناشویی بیشتر است. در نتیجه افراد مذهبی به دلیل باورهای مذهبی از رضایتمندی زناشویی و سازگاری بالاتری برخوردار هستند. هم‌چنین اعمال و باورهای مذهبی در افزایش رضایتمندی و سازگاری زناشویی، فرایند حل تعارض و گذشت و بخشندگی تأثیر دارند. همبستگی مثبت عمل به باورهای مذهبی، از طریق باورهای ضد طلاق و باور به این‌که خدا حامی زناشویی است توجیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری مذهبی، عمل به باورهای دینی، سازگاری زناشویی، دانشجویان، طلاب

مقدمه

اجتماع بشری مجموعه‌ای از خانواده‌هاست. خانواده کوچک‌ترین جزء اجتماع است که ستون‌های اصلی آن را زن و شوهر تشکیل می‌دهند. بنابراین لازمه یک جامعه سالم، خانواده سالم و لازمه خانواده سالم زن و شوهر سالم است. وقتی زن و شوهری رابطه سالم و سازگارانه‌ای داشته باشند می‌توانند کانون گرم و سالمی برای فرزندان و کل خانواده فراهم کنند؛ در غیر این صورت نه تنها خودشان قربانی نایمنی خود ساخته می‌شوند، بلکه فرزندان و حتی خانواده‌های نزدیک و در نهایت کل جامعه از این نایمنی متأثر می‌شود. در دهه اخیر رضایتمندی و سازگاری زناشویی و رابطه آن با جنبه‌های مختلف زندگی بشر به‌طور گسترده‌ای توسط روان‌شناسان مورد مطالعه قرار گرفته است (رسولی، ۱۳۸۶). سازگاری زناشویی فرآیندی است که طی آن فرد سبک زندگی خود را با سبک زندگی طرف مقابل هماهنگ می‌کند و این امر توسط یک مشاهده‌گر خارجی قابل ارزیابی است.

سازگاری زناشویی مفهومی است که پیشرفت دوتایی در ازدواج را شامل می‌شود (چودهارى و پاتل، ۲۰۰۹) و به وضعیتی گفته می‌شود که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس خوشبختی و رضایت از هم‌دیگر دارند. سازگاری در ازدواج از طریق درک مشترک از مباحث، تشریک مساعی، تداوم رفاقت^۱ و برآوردن انتظارات جامعه از زندگی مشترک مشخص می‌شود (چودهارى و باتل، ۲۰۰۹).

در اهمیت سازگاری زناشویی می‌توان گفت این امر مهم‌ترین ملاک تعیین‌کننده خانواده با عملکرد خوب است (گریف، ۲۰۰۰)، نقش والدینی را تسهیل می‌کند (کامینگز، مارک و واتسون، ۱۹۹۷)، عمر زن و شوهر را طولانی می‌کند (کومب و روبرت، ۱۹۹۷) و باعث افزایش سلامتی می‌شود (دمو و آلن، ۱۹۹۶). همچنین سازگاری زناشویی، اعتماد، عشق و وفاداری را بالا می‌برد (رویز بلات، کاسلو، ریورا، ۱۹۹۹) و باعث کنترل خشم می‌شود (گودمن، ۱۹۹۹). در مقابل، ناسازگاری زناشویی، طلاق را بالا برده (سایرز و همکاران، ۲۰۰۱) و باعث دل‌بستگی‌های مسئله‌ساز می‌شود (هاوکینز و بوت، ۲۰۰۵).

عواملی که سازگاری زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد در فرهنگ‌های مختلف متفاوت است. برای مثال کامو^۲ در پژوهشی نشان داد که درآمد شوهران برای همسران ژاپنی مهم است اما برای همسران آمریکایی مهم نیست (کامو به‌نقل از هانلر و جنکوز، ۲۰۰۵).

عامل مهم دیگری که کیفیت زندگی زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد سیستم ارزشی و اعتقادی همسران است. تشابه یا تفاوت باورها و ارزش‌های زوج، پویایی زندگی زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این عناصر فرهنگی می‌تواند ناشی از طبقه، نژاد یا فرایندهای اجتماعی شدن باشد. در میان این عناصر نقش مذهب بسیار مهم است، زیرا مذهب یک سیستم اطلاعاتی است (ایمونس،

۱۹۹۹) که برای زندگی هدفمند اطلاعات و دانش فراهم می‌کند. دین به‌عنوان نظام اعتقادی سازمان یافته همراه با مجموعه‌ای از آیین‌ها و اعمال تعریف شده است که تعیین‌کننده شیوه پاسخ‌دهی افراد به تجارب زندگی است (زولینگ و همکاران، ۲۰۰۶). دین شامل کیفیاتی است که به بافت دینی - سنتی فرد اشاره دارد (کلی، ۲۰۰۸) و در شکل‌گیری هویت فرد (نجفی، احدی و دلاور، ۱۳۸۵) مؤثر است. براساس نظریه‌های بسیاری از جامعه‌شناسان از جمله وبر، زیمل، گیدنز و بردیو، و بر خلاف نظر مارکس، امروزه تنها عامل اقتصادی نمی‌تواند تعیین‌کننده شیوه زندگی افراد باشد، بلکه عوامل دیگر از جمله سرمایه‌های مذهبی در سبک زندگی انسان مؤثرند (استوری ترجمه، ۱۳۸۶).

با مرور مطالعات پیشین مشخص می‌شود رابطه مذهب و خانواده همواره در سراسر جهان مورد توجه و پژوهش روان‌شناسان بوده است. گرچه به‌نظر می‌رسد تأثیر مذهب در حوزه‌های عمومی مانند سیاست و اقتصاد ضعیف شده است، اما اثر آن در حوزه‌های خصوصی، مانند نگرش‌ها، هنجارها و خانواده هنوز ادامه دارد (مالمن^۳ و پیترسون^۴، ۱۹۹۹؛ به‌نقل از یاکسین لو، ۲۰۰۹). ۹۰ درصد آمریکایی‌ها به خدا اعتقاد دارند و ۶۰ درصد می‌گویند مذهب خیلی مهم است (دولاهایت^۵، مارکس^۶ و گودمن^۷، ۲۰۰۴؛ به‌نقل از یاکسین لو، ۲۰۰۹). ۸۰ درصد مردم آمریکا خودشان را مسیحی می‌شناسند (هاستون^۸، ۲۰۰۳؛ به‌نقل از یاکسین لو، ۲۰۰۹). سرمایه مذهبی یا دینداری با اغلب مؤلفه‌های سبک زندگی رابطه دارد (نصرتی و ذوالفقاری، ۱۳۹۱).

در این پژوهش منظور از مذهب، دین اسلام است. در اسلام ازدواج به‌عنوان یک واقعه ارزشمند و مهم در نظر گرفته می‌شود که تعهد به زندگی را نشان می‌دهد. برخی از پدیدارشناسان دینی، دین‌پژوهی را مشغله‌ای می‌دانند که به رشد دینی پژوهشگر هم مدد می‌رساند. مبانی آموزه‌های دینی مبلغ مذهبی با مؤلفه‌های مورد نظر در سبک زندگی رابطه دارد (مهدی‌کنی، ۱۳۸۷). دادلی و کوسیتکی (۲۰۰۶) به بررسی ایدئولوژی مذهبی، تشریفات مذهبی، تجربه و رضایت زناشویی پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد بین اعمال مخصوص مذهبی، انگیزه درونی مذهبی و تجربه مذهبی با رضایت زناشویی همبستگی قوی وجود دارد. بنابراین سؤال اصلی پژوهش این است که "آیا طلاب که در حوزه‌های علمیه درس می‌خوانند و آموزه‌های دینی کامل‌تری دریافت می‌کنند، نسبت به دانشجویان که در دانشگاه‌ها درس می‌خوانند جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی بالاتری دارند؟" بنابراین، هدف این پژوهش، مقایسه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی این دو گروه است. به همین منظور فرضیه‌های زیر تدوین شده است:

- ۱- بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد.
- ۳- جهت‌گیری مذهبی طلاب بالاتر از دانشجویان است.
- ۴- عمل به باورهای دینی طلاب بالاتر از دانشجویان است.

۵- سازگاری زناشویی طلاب بالاتر از دانشجویان است.

مقایسه و بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با.../۴۳۱/

روش

پژوهش از نوع علی - مقایسه‌ای است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

کلیه دانشجویان متأهل دانشگاه یزد و طلاب متأهل مدارس علمیه یزد که در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ مشغول به تحصیل بوده‌اند، جامعه تحقیق را تشکیل می‌دهند. برای انتخاب نمونه، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۲۰۰ نفر انتخاب شدند که از این تعداد ۵۰ زوج طلبه و ۵۰ زوج دانشجوی بودند. به علت عدم همکاری یکی از زوجین در تکمیل پرسشنامه ۱۰ زوج یا ۲۰ نفر کنار گذاشته شد، بنابراین تجزیه و تحلیل برای ۱۸۰ نفر انجام شد.

نمونه‌ها، دانشجویان متأهل دانشگاه یزد و طلاب متأهل مدارس علمیه یزد بودند، مشروط بر این که مدت زمان زندگی زناشویی آن‌ها بین ۵-۲ سال بوده و در گروه دانشجویان، یکی از همسران دانشجوی و در گروه طلاب نیز یکی از همسران طلبه باشد و در دامنه سنی ۳۲-۱۸ سال قرار گیرند. منطق استفاده از این دو نمونه، تفاوت در آموزه‌های مذهبی به‌صورت خاص بود.

ابزار پژوهش

مقیاس جهت‌گیری مذهبی: این مقیاس توسط بهرامی در سال ۱۳۷۸ طراحی شده و دارای ۴۵ سؤال است که دو عامل اساسی را متمایز می‌سازد. عامل نخست، جهت‌گیری مذهبی مبتنی بر سازمان‌یافتگی مذهبی است که منعکس‌کننده استقرار نسبی رابطه فرد با مذهب است و موضوع‌هایی نظیر اعتقاد به خداوند و روز جزا، اعتقاد به وظیفه و تلاش برای سازندگی، اعتقاد به خدمت به مردم و اعتقاد به یاری خداوند در روزهای سخت را در بر دارد. عامل دوم، عدم سازمان‌یافتگی مذهبی را منعکس می‌سازد و عاملی منفی در جهت‌گیری مذهبی است. این عامل فقدان مهار خود در مواجهه با گناه، عدم اعتقاد به خدمت به مردم و وظیفه انسانی، ناشکیبایی در برابر نتیجه کار و تمایل به کسب فوری نتیجه، فقدان مراقبت از افکار و اعمال، خودخواهی و فقدان توجه به حقوق دیگران، نادیده گرفتن حریم‌ها برای تحقق اهداف شخصی و نارضایتی از زندگی را در برمی‌گیرد. چارچوب اساسی این پرسشنامه مرجعیت بخشیدن به ساختار روابط و مناسبات انسان در تمام ابعاد آن در پرتو رابطه انسان و خداست (بهرامی احسان، و تاشک، ۱۳۸۳). نمره بالا در این عامل نشان‌دهنده آن است که فرد هنوز موفق به ایجاد رابطه‌ای پایدار با مذهب نشده است. این آزمون با استفاده از یک الگوی منسوب به امام صادق (ع) که انواع حقوق و وظایف انسان را تعریف می‌کند، طراحی شده

است. پایایی این آزمون بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۳ است. روایی آن با تأکید بر روایی سازه و روایی محتوا بررسی شده و این دو نوع روایی تأمین شده است (بهرامی احسان، ۱۳۸۰).

پرسشنامه معبد

پرسشنامه معبد در سال ۱۳۷۹ توسط گلزاری^{۴۲۲} ساخته شده است و دارای ۲۵ سؤال است که عمل - و نه اعتقاد و نگرش - به باورهای دینی را اندازه‌گیری می‌کند. مواد آزمون در چهار حوزه: عمل به واجبات، عمل به مستحبات، فعالیت‌های دینی (عضویت در گروه‌های دینی و...) و در نظر گرفتن دین در تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب‌های زندگی. سؤالات آزمون با توجه به رفتارهای دینی رایج در جوانان متدین به اسلام انتخاب شده است. آزمون معبد با ۸۹۴ نفر دانشجو (۶۲۱ دختر و ۲۷۳ پسر) و ۵۳ جوان زندانی (۲۵ دختر و ۲۸ پسر) در مجموع ۹۴۷ نفر اجرا شده است. پایایی این آزمون با روش بازآزمایی ۰/۷۶، با روش دو نیمه‌کردن ۰/۹۱ و از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ گزارش شده است. این آزمون دارای روایی محتوای صوری و منطقی بالاست. روایی وابسته به ملاک این آزمون از طریق مقایسه افراد مذهبی و غیرمذهبی با ضریب ۰/۸۴ و بالاتر بدست آمده است (گلزاری، ۱۳۷۹).

- **مقیاس سازگاری زن و شوهر (DAS):** این مقیاس یک ابزار ۳۲ سؤالی برای ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی از نظر زن و شوهر یا هر دو نفری است که با هم زندگی می‌کنند. این ابزار برای چند هدف ساخته شده است و می‌توان با به‌دست آوردن کل نمرات، از این ابزار برای اندازه‌گیری رضایت کلی در رابطه صمیمانه استفاده کرد. تحلیل عاملی نشان می‌دهد این مقیاس چهار بعد رابطه را می‌سنجد این چهار بعد از این قرار است: رضایت زن و شوهر، همبستگی زن و شوهر، توافق زن و شوهر و ابراز محبت. نمره‌گذاری سؤالات بین ۰ تا ۱۵۱ است. نمرات بالاتر نشان‌دهنده رابطه بهتر است (ثنایی، ۱۳۷۹). پایایی نمره کل مقیاس با آلفای کرونباخ ۰/۹۶ از همسانی درونی قابل توجهی برخوردار است. همسانی درونی خرده مقیاس‌ها بین خوب تا عالی است: رضایت دو نفری = ۰/۹۴، همبستگی دو نفری = ۰/۸۱، توافق دو نفری = ۰/۹۰ و ابراز محبت = ۰/۷۳. روایی آن با روش‌های منطقی روایی محتوا آزموده شده است. مقیاس سازگاری زن و شوهر با قدرت تمیز دادن زوج‌های متأهل و مطلقه در هر سؤال، روایی خود را برای گروه‌های شناخته شده نشان داده است. این مقیاس از روایی همزمان نیز برخوردار است، و با «مقیاس رضایت زناشویی لاک-والاس» همبستگی دارد (ثنایی، ۱۳۷۹).

هنجاریابی در ایران: این مقیاس با روش بازآزمایی و با فاصله زمانی ۱۰ روز روی نمونه‌ای متشکل از ۱۲۰ نفر از زوجین (۶۰ زن و ۶۰ مرد) اجرا شده و برای بررسی میزان همبستگی نمرات از روش گشتاوری پیرسون استفاده شد. ضریب همبستگی بین نمرات زنان و شوهران طی دوبار اجرا در کل

نمرات ۰/۸۶ و مقیاس فرعی اول ۰/۶۸، مقیاس فرعی دوم ۰/۷۵ مقیاس فرعی سوم ۰/۷۱ و مقیاس فرعی چهارم ۰/۶۱ به دست آمده است. (حسین نژاد، ۱۳۷۴).

یافته‌ها

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی و آزمون t مستقل استفاده شد و نتایج زیر به دست آمد.

جدول ۱: ضریب همبستگی بین مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی

جهت‌گیری مذهبی	همبستگی (r)	F	Sig
مذهب‌گرایی و سازگاری زناشویی	۰/۳۴۴	۱۷۷	۰/۰۱
سازمان‌نیافتگی مذهبی و سازگاری زناشویی	۰/۲۴۱	۱۷۲	۰/۰۱

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۱ بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. هر اندازه مذهب‌گرایی بیشتر شود، سازگاری زناشویی نیز بیشتر می‌شود و برعکس هر قدر میزان سازمان‌نیافتگی مذهبی بالاتر رود میزان سازگاری زناشویی پایین می‌آید.

جدول ۲: ضریب همبستگی بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی

r	F	Sig
۰/۴۶۴	۱۸۰	۰/۰۱

بر اساس نتایج مندرج جدول ۲ بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد؛ بدین معنی که هر اندازه عمل به باورهای دینی در افراد بالاتر باشد سازگاری زناشویی نیز بالاتر می‌رود.

جدول ۳: آزمون t مستقل برای مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی طلاب و دانشجویان

جهت‌گیری مذهبی	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
مذهب‌گرایی	طلاب	۸۹	۳۶/۶۷	۳/۸۰	۸/۵۱	۱۷۳	۰/۰۰۰۱	۵/۴۱
	دانشجویان	۸۶	۳۱/۲۵	۴/۵۸				
سازمان‌نیافتگی مذهبی	طلاب	۸۵	۲۷/۹۵	۵/۹۶	-۱۰/۲۷	۱۶۸	۰/۰۰۰۱	۱۰/۴۸
	دانشجویان	۸۵	۳۸/۴۳	۷/۲۶				

با توجه به جدول ۳ مذهب‌گرایی طلاب به طور معناداری بیشتر از مذهب‌گرایی دانشجویان است. هم‌چنین سازمان‌نیافتگی مذهبی طلاب به طور معناداری کمتر از سازمان‌نیافتگی مذهبی دانشجویان است. در مجموع جهت‌گیری مذهبی طلاب بالاتر از دانشجویان است.

جدول ۴: آزمون t مستقل برای متغیر عمل به باورهای دینی طلاب و دانشجویان

متغیر	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
عمل به باورهای دینی	طلاب	۹۰	۹۱/۲۵	۷/۶۸	-۱۰/۴۳	۱۷۶	۰/۰۰۰۱	-۱۶/۱۵
	دانشجویان	۸۸	۷۵/۱۰	۱۲/۴۵				

با توجه به جدول شماره ۴ عمل به باورهای دینی^{۱/۴۳۴} طلاب به‌طور معناداری بیشتر از عمل به باورهای دینی دانشجویان است.

جدول ۵: آزمون t مستقل برای سازگاری زناشویی و مؤلفه‌های آن در طلاب و دانشجویان

متغیر	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
سازگاری زناشویی	طلاب	۹۰	۱۲۳/۱۶	۱۰/۰۷	۲/۷۵	۱۷۶	۰/۰۰۷	۴/۷۱
	دانشجویان	۸۸	۱۱۸/۴۴	۱۲/۳۴				
رضایت زوجی	طلاب	۹۰	۴۳/۳۴	۳/۶۱	۶/۰۱	۱۷۶	۰/۰۱	۳/۹۹
	دانشجویان	۸۸	۳۹/۳۴	۵/۱۴				
همبستگی زوجی	طلاب	۹۰	۱۵/۱۲	۱/۹۹	۳/۹۵	۱۷۶	۰/۰۱	۱/۴۹
	دانشجویان	۸۸	۱۳/۶۲	۲/۹۷				
توافق زوجی	طلاب	۹۰	۵۱/۶۰	۶/۱۱	-۰/۸۴	۱۷۶	۰/۳۹۷	۰/۸۰
	دانشجویان	۸۸	۵۲/۴۰	۶/۴۶				
ابراز محبت زوجی	طلاب	۹۰	۱۳/۷۵	۱/۳۳	۱/۱۷	۱۷۶	۰/۲۴۰	۰/۳۳۴
	دانشجویان	۸۸	۱۳/۴۱	۲/۳۲				

با توجه به جدول شماره ۵، سازگاری کلی و رضایت و همبستگی زناشویی طلاب بیشتر از دانشجویان است اما در بعد توافق زناشویی و ابراز محبت زناشویی تفاوت معنادار نیست؛ بدین معنی که توافق و ابراز محبت زناشویی این دو گروه به یک میزان است.

بحث

هدف اصلی پژوهش حاضر مطالعه مقایسه و رابطه جهت‌گیری مذهبی و عمل به باورهای دینی با سازگاری زناشویی طلاب و دانشجویان بود و بررسی این موضوع که طلاب مدرسه‌های علمیه که آموزه‌های دینی دریافت می‌کنند، در عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی نسبت به دانشجویان در چه موقعیتی قرار دارند. بر اساس نتایج مندرج در جدول ۱ بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. در این پژوهش جهت‌گیری مذهبی معادل دینداری و دارای دو مؤلفه است: مذهب‌گرایی (که عاملی مثبت در جهت‌گیری مذهبی است) و سازمان‌نیافتگی (که عاملی منفی در جهت‌گیری مذهبی است). نتیجه پژوهش نشان داد سازگاری زناشویی با مذهب‌گرایی همبستگی مثبت و با سازمان‌نیافتگی مذهبی همبستگی معکوس دارد. این یافته با پژوهش مولینز،

پرویت و بریکت و هاریسون، (۲۰۰۱) و اسپرام، مارشال، هاریس و لی (۲۰۱۱) کوترلو و استلنز (۲۰۱۰) هماهنگ است. همچنین با پژوهش جعفری، حیدری، فتحی اقدام و قربانی (۱۳۸۶) ناتانل و دولاویت (۲۰۰۶) کال و هیتون (۱۹۹۷) که نشان دادند دین موجب افزایش رضایتمندی زناشویی، کاهش و حل تعارضات زوجی می‌شود، همساز است: اما جهت توضیح این که چگونه مذهب، ازدواج و رابطه زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد می‌توان به پژوهش مارکس (۲۰۰۶)؛ به نقل از یاکسین، (۲۰۰۹) اشاره کرد که با مطالعه کیفی در این زمینه گزارش داد باورهای معنوی از جمله باورهای^{۴۳۹} ضد طلاق و اعتقاد به این که خدا حامی زندگی زناشویی است، ازدواج را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

به علاوه دلیل این که سازگاری افراد مذهبی بیشتر است، تأکیدی است که اسلام بر روابط متقابل زوجین دارد و آیه‌های متعددی در قرآن به این موضوع اشاره دارد از جمله گذشت (بقره، ۲۳) هدیه‌دادن (نساء، ۴) خوشرفتاری (نساء، ۱۵، ۱۹، ۲۰) مسؤولیت و سرپرستی (نساء، ۳۴) تشویق به سازگاری (نساء، ۱۲۸) عدم پرخاشگری (آل عمران، ۱۵۹) و نیز یاد خدا در تمام امور (رعد، ۲۸).

بر اساس نتایج جدول ۲ بین عمل به باورهای دینی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد. این یافته با پژوهش بوت و جانسون^۹ (به نقل هانلر و جنکوز، ۲۰۰۵) که رابطه تمایل به کلیسا رفتن با سازگاری زناشویی را به‌دست آورده است و نیز با پژوهش کال و هیتون (۱۹۹۷) که تمایل به خدمات مذهبی را باعث کاهش ناسازگاری زناشویی می‌داند همسو است. به‌علاوه آن‌ها در پژوهش خود گزارش کرده‌اند که اعمال مذهبی با نرخ پایین‌تر طلاق و کاهش افکار مربوط به طلاق، همراه است. همچنین هیتون و پرات (۲۰۰۴) بین عمل به باورهای دینی و میزان صمیمیت، توافق، صادق بودن و ابراز محبت و پایبندی به تعهدات، رابطه‌ای به‌دست آوردند. بوتلر و گاردنر و بیرد (۱۹۹۸) طی پژوهشی ادعا کردند که دعا و عبادت برای زوج‌های مذهبی یک فعالیت نرم‌کننده^{۱۰} است، آن‌ها دریافتند که دعا کردن همدلی و خودتفسیری را بالا می‌برد و نیز هیجانات خشم و واکنش‌های هیجانی را کاهش می‌دهد.

با توجه به جدول ۱ و ۲ نتیجه می‌گیریم همبستگی عمل به باورهای مذهبی با سازگاری زناشویی ($r=0/46$) از همبستگی جهت‌گیری مذهبی با سازگاری زناشویی ($r=0/34$) بیشتر است. می‌توان استنباط کرد که اعمال مذهبی بیشتر از باورهای مذهبی با سازگاری زناشویی رابطه دارد. این نتیجه با بخش‌هایی از پژوهش سالیوان (۲۰۰۱) هماهنگ است وی نشان داد مذهب به‌طور کلی بر رضایتمندی زناشویی تأثیر دارد به شرط اینکه فرد با اعمال معنوی درگیر باشد.

با توجه به جدول ۳ طلاب نسبت به دانشجویان از جهت‌گیری مذهبی بالاتری برخوردارند که این یافته با پژوهش آذربایجانی (۱۳۸۵) هماهنگ است. در این پژوهش جهت‌گیری مذهبی طلاب، دانشجویان دانشگاه تهران و دانشجویان دانشگاه آزاد با هم مقایسه شد که نشان داد جهت‌گیری مذهبی گروه ۱ بیشتر از گروه ۲ و ۳ است، اما بین گروه ۲ و ۳ تفاوت معناداری نبود. با توجه به

اینکه ورود به حوزه‌های علمیه داوطلبانه است، به‌نظر می‌رسد افرادی که وارد حوزه‌های علمیه می‌شوند علاقه و گرایش‌های مذهبی بالاتری دارند. علاوه بر آن آموزش مذهبی، جهت‌گیری مذهبی را نیز بالا می‌برد. این امر در تأیید نظر بوردیوی جامعه‌شناس نیز می‌باشد که معتقد است: مذهب نظامی نمادین است که هم‌زمان ساخت‌یافته و ساخت‌دهنده است (بوردیو، به‌نقل از دیلون، ۲۰۰۱). نصرتی و ذولفقاری (۱۳۹۱) نیز در پژوهش خود خاطر نشان کردند که سرمایه‌های مذهبی با اغلب مؤلفه‌های سبک زندگی رابطه دارد. در پژوهش حاضر، روشن می‌شود که آموزه‌های مذهبی به عنوان سرمایه‌های مذهبی جهت‌گیری فرد را تحت تأثیر قرار داده است.

یکی دیگر از یافته‌های پژوهش حاضر این است که طلاب نسبت به دانشجویان از عمل به باورهای دینی بالاتری برخوردارند (جدول ۴). در تفسیر این یافته می‌توان گفت مطابق نظریه میدانی لوین، رفتار به‌واسطه میدانی که در آن وجود دارد شکل می‌گیرد (کریمی، ۱۳۸۵). هم‌چنین براساس نظریه یادگیری اجتماعی باندورا (پروین، ترجمه جوادی و کدیور، ۱۳۸۶) طلاب بیشتر در معرض مشاهده و الگوبرداری از رفتارهای مذهبی قرار دارند. هم‌چنین با توجه به نظر الیس که معتقد است باورها و اعتقادات فرد، رفتار فرد را می‌سازد (شفیع آبادی و نصری، ۱۳۸۸)، به علت این که طلاب در حال آموزش و پژوهش درباره دین هستند، باورهای دینی بیشتر و قوی‌تری برای اعمال و رفتار دینی دارند. مبحث فوق با پژوهش مهدوی کنی (۱۳۸۷) مبنی بر این که بین آموزه‌های دینی مبلغ مذهبی و مؤلفه‌های مورد نظر در سبک زندگی رابطه وجود دارد همسو است.

در آیات قرآن کریم همیشه علم و عمل در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند: «الذین آمنوا و عملوا الصالحات... (عصر، ۳) آنان که ایمان می‌آورند و عمل صالح انجام می‌دهند.» حضرت علی (ع) در ارتباط با هماهنگی علم و عمل می‌فرماید: «علم و عمل پیوندی نزدیک دارند و کسی که دانست باید به آن عمل کند؛ چراکه علم، عمل را فرا می‌خواند، اگر پاسخ گرفت می‌ماند و گرنه کوچ می‌کند.» (نهج البلاغه، حکمیت، ۳۶۶) با توجه به این که طلاب در مورد چرایی انجام اعمال دینی علم و دانش کسب می‌کنند. بنابراین قدرت تجزیه و تحلیل مسائل دینی در ایشان عمیق‌تر گشته و امکان پایبندی آنها به دین، عقاید دینی و اعمال دینی نیز بیشتر می‌شود.

یافته‌های دیگر حاکی از آن است که طلاب نسبت به دانشجویان از سازگاری زناشویی بیشتری برخوردارند (جدول ۵). میانگین گروه دانشجویان و طلاب نشان می‌دهد که هر دو گروه از سازگاری زناشویی نسبتاً خوبی برخوردارند اما سازگاری زناشویی طلاب بالاتر از دانشجویان است. این یافته‌ها با پژوهش پورنازی و همکاران (۱۳۸۴) هماهنگ است، آن‌ها به این نتیجه رسیدند که دخالت دادن دین در تصمیم‌ها و انتخاب‌ها بیشتر از دیگر ابعاد، در کارکرد خانواده است. هم‌چنین پژوهش نیکویی (۱۳۸۴) نیز تأییدکننده این یافته است.

گرچه این دو گروه در سازگاری کلی با هم متفاوت هستند، اما در ابعاد این سازگاری تفاوت‌ها قابل توجه است؛ با توجه به جدول ۵ بیشترین تفاوت مربوط به رضایت زوجی می‌شود. اگرچه سازگاری زناشویی طلاب بالاتر است، اما به نظر می‌رسد این تفاوت در سازگاری به دلیل رضایتمندی زوجی است؛ بدین معنی که طلاب رضایتمندی زوجی بالایی دارند ($t=6/01$) اما این سازگاری به دلیل توافق و ابراز محبت بالا نیست زیرا توافق زوجی ($t=-0/84$) و ابراز محبت ($t=1/17$) این دو گروه تفاوت معناداری با هم ندارد. نتیجه‌گیری می‌شود که دیانت لزوماً بر تمام ابعاد زندگی اثر ندارد. این یافته با پژوهش هانلر و جنکوز (۲۰۰۵) هم‌هنگام است. آن‌ها نتیجه باورهای دینی با رضایتمندی در رضایتمندی زناشویی نقش عمده‌ای دارد اما برای حل مسئله نقش میانجیگری ندارد. از آن‌جا که مذهب منبع مؤثری برای تجزیه و تحلیل اطلاعات است، حتی در شرایطی که توافق و ابراز محبت زناشویی حاصل نشده باشد، با ارایه باورهایی هم‌چون گذشت، بردباری و... فرد را راضی نگه می‌دارد. زوج‌های مذهبی وقتی تعارض را تجربه می‌کنند، مذهب به‌عنوان یک نرم‌کننده برای سازگاری زناشویی آن‌ها عمل می‌کند (بوتلر و گارنر، بیرد، ۱۹۹۸).

پی‌نوشت‌ها

۱. Companionship
۲. Camo
۳. Malman
۴. Peterson
۵. Dolloहितe

۶. Marks
۷. Goodman
۸. Haston
۹. Johnson
۱۰. Softening

منابع

- آذربایجانی، م.، موسوی اصل، س. م. (۱۳۸۵). *درآمدی بر روان‌شناسی دین*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و انتشارات سمت.
- استوری، ج. (۱۳۸۶). *مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه* (ترجمه ح. پایند). تهران: نشر آگه.
- بهرامی احسان، ه. (۱۳۸۰). میزان اعتبار و قابلیت اعتماد مقیاس جهت‌گیری مذهبی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۶۲، ۶۷-۹۰.
- بهرامی احسان، ه.، و تاشک، آ. (۱۳۸۳). ابعاد رابطه میان جهت‌گیری مذهبی و سلامت روانی و ارزیابی مقیاس جهت‌گیری مذهبی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳۴(۲)، ۴۱-۶۳.
- پروین، ح. (۱۳۸۶). *روان‌شناسی شخصیت* (ترجمه م. ج. جوادی و پ. کدپور). تهران: انتشارات آیین.

عبدالله‌پور، ن.، مقیمی‌آذری، م.، قلی‌زاده، ح.، سیدمهدوی، م.، ر.، مهدوی، ا.، و علی اشرفی‌زکی، ز. (۱۳۸۸). رابطه دینداری با کارکرد خانواده در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تبریز. *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی*، ۳(۷)، ۱۵۷-۱۷۴.

ثنایی، ب.، علاقبند، س.، و هومن، ع. (۱۳۷۹). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران: مؤسسه انتشارات بعثت. جعفری، ا.، صدری، ج.، و فتوحی‌اقدام، ق. (۱۳۸۶). رابطه بین کارایی خانواده و دینداری و سلامت روان و مقایسه آن بین دانشجویان دختر و پسر. *تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره*، ۶(۳۲): ۱۰۷-۱۱۵. حسین‌نژاد، م. (۱۳۷۴). *بررسی میزان ناسازگاری والدین کودکان عقب‌مانده‌ذهنی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

رسولی، ر. (۱۳۸۶). *اثربخشی مداخله متمرکز بر هیجان (په شیوه زوجی و فردی) در کاهش درماندگی رابطه زوج‌هایی که فرزند بی‌بیماری مزمن دارند*. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران. شفیع‌آبادی، ع.، و ناصری، غ. (۱۳۸۸). *نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

کریمی، ی. (۱۳۸۵). *روان‌شناسی اجتماعی*. تهران: ارسباران. گلزاری، م. (۱۳۷۹). *ساخت مقیاس سنجش ویژگی‌های افراد مذهبی و رابطه این خصوصیات با بهداشت روانی آن‌ها*. رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

قرآن کریم. (۱۳۷۴). *ترجمه الهی قمشه‌ای*. رشیدی، تهران. نهج‌البلاغه، حکمت، ۳۶۶. (۱۳۸۱). *ترجمه علی اصغر فقیهی*. مشرقین، قم. نجفی، م.، احدی، ح.، و دلاور، ع. (۱۳۸۵). *بررسی رابطه کارایی خانواده و دینداری با بحران هویت*. *مجله دانشور رفتار*، ۱۳(۱۶)، ۲۶.

نصرتی، ش.، و ذوالفقاری، ا. (۱۳۹۱). *تأثیر میزان دینداری بر سبک زندگی جوانان تهرانی*. *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، ۴(۱۴)، ۱۱۷-۱۰۱.

نیکویی، م.، و سیف، س. (۱۳۸۴). *بررسی رابطه دینداری با رضایتمندی زناشویی*. *تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره*، ۴(۱۳): ۶۱-۷۰.

مهدوی‌کنی، م. (۱۳۸۷). *دین و سبک زندگی*. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.

Butler, M., Gardner, B. C., & Bird, M. H. (۱۹۹۸). Not just a time – out: Change dynamics of prayer for religious couples in conflict situations. *Family Process*, ۳۷, ۴۵۱-۴۷۸.

Call, R. A., & Heaton, T. B. (۱۹۹۷). Religious influence on marital stability. *Journal For the Scientific Studies of Religion*, ۳۶, ۳۸۲-۳۹۲.

Coombs, R. H. (۱۹۹۱). Marital status and personal well-beings: A literature review. *Family Relations*, ۴۰, ۹۷-۱۲۰.

Cummings, M., & Watson, R. (۱۹۹۷). Fathers in family context: Effect of marital quality on child adjustment. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* pp: ۵۰۴-۵۱۴. New York: John Wiley and sons.

Schramm, D. G., Marshall, J. P., Harris, V. W., & Lee, T. R. (۲۰۱۲). Religiosity, Homogamy, and marital adjustment: An examination of newlyweds in first marriages and remarriages. *Journal of Family Issues*, ۳۳, ۸۵۶۷-۱۵۷۱.

Demo, D. H., & Acock, A.C. (۱۹۹۶). Singlehood, marriage, and remarriage: The effects of family structure and family relationships on mothers' well-being. *Journal of Family Issues*, ۱۷, ۳۸۸-۴۰۷.

- Hamli, D. L. (۲۰۰۹). *Spirituality, religion, and resilience among militaries*. Unpublished doctoral dissertation, The Florida State University <http://diginole.lib.fsu.edu/etd-/۴۳۰۴>.
- Dillon, M. (۲۰۰۱). Pierre, Bourdieu, Religion and cultural production. *Cultural Studies*; ۱(۴); ۴۱۱-۴۲۹.
- Dudley, M., & Kosinski, F. (۲۰۰۶). Religiosity and marital satisfaction: A research note. *Review of Religious Research*, ۳۲(۱), ۷۸-۸۶.
- Emmons, R. A. (۱۹۹۹). Religion in the psychology of personality: An introduction. *Journal of Personality*, ۶۷, ۸۷۳- ۸۸۸.
- Goodman, C. (۱۹۹۹). Intimacy and our economy in long – term marriage. *Journal of Gerontological Social Work*, ۳۳(۳), ۱۹۱-۱۹۴. مقایسه و بررسی عوامل دین و ایمان در ازدواج و زندگی مشترک
- Greef, A. P. (۲۰۰۰). Characteristics of families that function well. *Journal of Family Issues*, ۲۱, ۹۴۴- ۹۶۲.
- Hawkins, D. N., & Booth, A. (۲۰۰۵). Unhappily ever after: Effects of long-term, low-quality marriages on well-being. *Social Forces*, ۸۴(۱), ۴۵۱-۴۷۱.
- Hunler, O. S., & Gencoz, T. (۲۰۰۵). The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship. *Contemporary Family Therapy*, ۲۷(۱), ۱۲۳-۱۳۶.
- Kamo, Y. (۱۹۹۳). Marital satisfaction: A comparison of the United States and Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, ۱۰, ۵۵۱-۵۶۸.
- Kelley, B. S. (۲۰۰۸). Life Satisfaction, Religiosity/Spirituality, and the Relationship with Parents in Adolescents and Young Adults. *Dissertation Abstract International*, ۶۹(۱۰), ۱۱۹.
- Kotrla, K., & Dyer, P., & Stelzer, K. (۲۰۱۰). How clergy sexual misconduct happens: A qualitative study of first-hand accounts. *Journal of the Scientific Study of Religion*, (۴۸) ۴, ۸۱۷-۸۲۴.
- Mullins, L. C., Proett, D., Breckett, K., & Harisson, D. (۲۰۰۱). *Marital adjustment and religiosity: A comparison of these under age ۶۵ with those age ۶۵ and older* [Online]. Available: www.Geron.uga.
- Lambert, N. M., & Dollahit, D. C. (۲۰۰۶). How Religiosity Helps Couples Prevent, Resolve, and Overcome Marital Conflict. *Journal of Family Relations*, ۵۵(۴), ۴۳۹-۴۵۰.
- Chaudhari, N. P., Patel, H. j. (۲۰۰۹). A study about marital adjustment among female of urban & rural mehsana (Gujarat). *Journal, of personality & clinical studies*, ۱(۲), ۷۰-۷۵.
- Roizblatt, A., Kaslow, F., & Rivera, A. (۱۹۹۹). Long – lasting Marriages in Chile. *Contemporary Family Therapy*, ۲۷, ۱۱۳-۱۲۹.
- Sayaers, S. L., Kohn, C. S., & Fresco, D. M.(۲۰۰۱). Marital conflict and depression in the context of marital discord. *Cognitive Therapy and Research*, ۲۵(۶), ۷۱۳-۷۳۲.
- Sullivan, K. (۲۰۰۱). Understanding the relationship between religiosity and marriage: An investigation of the immediate and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples. *Journal of Family Psychology*, ۱۵, ۶۱۰-۶۲۶.
- Zulling, K. J., Ward, R. M., & Horn, T. (۲۰۰۶). The association between perceived spirituality, religiosity and life satisfaction: The mediating role of self-rated health. *Social Indicators Research*, ۷۹, ۲۵۵-۲۷۴.

Yaxin Lu. B. S. (۲۰۰۹). Religiosity and Chinese immigrants' marriage. Unpublished master thesis, Louisiana state university. <http://etd.lsu.edu/docs>.

